

Lena Constante. Supraviețuirea prin cuvânt

Jurnalul Lenei Constante, *Evadarea tăcută**, reeditat la Humanitas în 2013, la aproape 23 ani de la varianta inițială în franceză și 21 de la publicarea în limba română, se înscrie într-un teritoriu tulburător al mărturiilor carcerale. Pe un ton firesc, a cărui autenticitate se revendică de la curgerea lină a descrierii faptelor, experiența trăită în închisorile comuniste timp de 12 ani a fost consemnată în două volume de memorii, *Evadarea tăcută* și *Evadarea imposibilă*. Consemnarea cumplitei experiențe se face la aproape 20 de ani de la producerea ei.

Necesitatea reeditării volumului a fost anunțată de Ioana Bot, semnatara prefetei și autoarea aparatului critic ce însoțește textul original: slaba circulație a cărții apărute după '90 în România, și importanța recuperării memoriei istoriei noastre recente, prin așezarea perfect justificată a Lenei Constante în lotul mărturisitorilor gulagului autohton, laolaltă cu N. Steinhardt, R. Mărculescu, A. Georgescu și alții.

Demersul pe care îl propune cartea este unul nu doar al rememorării experienței-limită ca deținut politic în închisorile comuniste, timp de 8 ani, ci și al reconstituirii unei realități traumatizante, a unui sistem defect, absurd și a evadării, a sfidării silențioase a acestuia.

Textul, amalgamare a descrierilor brute ale realității închisorii, pune în lumină nu doar tacticile perfide și rafinate ale anchetatorilor de a tortura și manipula deținuții, dar și codurile de comunicare folosite de deținuți și chiar de supraviețuire. *Evadarea tăcută* este un exercițiu de supraviețuire al Lenei Constante. Ultimul pas al salvării îl constituie literaturizarea experienței, a terorii, a fricii, a foamei, a frigului, a fricii de foame și frig. Prin folosirea unui ton grav, marcat de evenimente, însă nu patetic, textul reușește să trezească în cititor un sentiment de admirație, pe lângă compasiune. Admirație pentru o femeie care și-a păstrat demnitatea, luciditatea și discreția, fie ea și a povestirii. Jocurile mentale, poveștile, piesele de teatru, poeziile pe care le compunea în gând sau pe care le traducea au funcționat, dincolo de posibilitatea pe care i-o ofereau de a-și umple timpul, ca mecanism de apărare a individualității prin sfidarea regimului: „Reușeam să desființez timpul. Eram concentrată numai pe căutarea cuvântului exact, a rimei de efect. Plăcerea muncii. Satisfacția de a reuși să trec dincolo de ziduri sub nasul lor. Să uit foamea. Frica. Să-i înfrunt. [...] Scăpasem și de obsesia vinovată a timpului pierdut. Mă străduiam. Lucram. Desființam închisoarea. Frica. Pe mine însămi”.

Aflată în permanență în căutarea unei salvări, Lena Constante pune în scenă o lume paralelă guvernată de un timp al sinelui, diferit de cel al închisorii. Nu doar prin jocurile mentale,

ci și prin încropirea unui sistem care îi permitea să comunice cu celelalte deținute prin intermediul bățăilor în perete, desenarea unui joc de table pe eșarfă, fumarea țigărilor dozate, ascunderea lemnelor în sobă sub jar.

Evadarea din mediul restrictiv al închisorii, care nu îți permitea nici să mori, dar nici să trăiești, salvarea de sub presiunea enormă exercitată de anchetatori, de torturile fizice și psihice s-au constituit într-un proces anevoios și complex, după cum notează autoarea: „A fost începutul unei lungi ucenicii. Evadarea nu este lucru ușor. N-am reușit s-o învăț decât încetul cu încetul. De-a lungul mai multor etape”.

Tot în închisoare, Lena Constante descoperă puterea enormă a cuvântului, a posibilității de a crea lumi fictive și chiar de a crea „adevărul” anchetatorilor: „Prin puterea cuvintelor. Căci cuvintele pot spune un lucru și contrariul acelui lucru. Pot uni sau separa. Pot exprima sau ascunde. Pot crea sau distruge. Pot înșela. Trăda. Omori. Cuvintele pot orice”. De asemenea, cuvântul este și cel care îi oferă portița de scăpare „eram concentrată numai pe căutarea cuvântului exact, a rimei de efect”.

Deși Lena Constante nu se consideră scriitoare, dovadă stând justificările acesteia, textul se coagulează într-o narațiune ușor de urmărit, care își propune să depună „o mărturie omenească” și nicidecum să atingă aspectele politice ale detenției. Miza constă, de fapt, în transcrierea cotidianului stării de detenție, fără emiteri de judecăți de valoare, fără prea multe detalii intime legate de cei implicați în procesul deschis apropiatilor lui Lucrețiu Pătrășcanu. E lesne de observat că textul nu respectă cu strictețe o ordine cronologică, firul consemnării celor 8 ani este întrerupt la un moment dat de relatarea episodului din 1948 când autoarea este sechestrată la domiciliu și de inserția a două momente ulterioare experienței închisorii, respectiv datate în 1980, când se afla în Elveția, alături de Harry Brauner, care i-a devenit soț.

Aparatul critic e menit să elucideze eventualele enigme și să explice succint anumite evenimente sau rolul lor, iar Ioana Bot atrage atenția, cu simpatie, asupra unor scăpări ale autoarei, printre care erori de ani sau chiar inversări de evenimente.

Evadarea tăcută nu e doar o mărturie a unei experiențe tulburătoare, o detaliere a perfidiei unui sistem absurd, ci reprezintă o proiectare a imaginarului în spațiul restrâns al închisorii, devenit depozitar de „lumi posibile”.

* Lena Constante, *Evadarea tăcută*, București, Editura Humanitas, 2013.